

SLAVEN BERTOŠA, „MIGRACIJE PREMA PULI: PRIMJER AUSTRIJSKE ISTRE U NOVOM VIJEKU“, KATEDRA ČAKAVSKOG SABORA ZA POVIJEST ISTRE PAZIN - SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI - DRŽAVNI ARHIV U PAZINU, PAZIN 2012., 173 STR.

U izdanju Katedre Čakavskog sabora za povijest Istre Pazin, Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli i Državnog arhiva u Pazinu tiskana je koncem 2012. knjiga prof. dr. sc. Slavena Bertoše „Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku“. Dr. sc. Slaven Bertoša, redoviti profesor u trajnome zvanju na Odjelu za humanističke znanosti Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli, već je niz godina jedno od vodećih imena istarske i hrvatske historiografije. Bogato ukrašena slikama u boji, knjiga broji sveukupno 173 stranice, a podijeljena je na predgovor i trideset poglavlja.

Nakon predgovora slijedi „Uvodni dio“ (str. 7.-12.) u kojem autor daje osnovne podatke o pripadnosti pojedinih naselja prostoru austrijske Istre, naglašavajući kako se teritorij crkvene i političke jurisdikcije nad određenim mjestima nije uvijek poklapao.

„Općenito o puljskim matičnim knjigama“ (str. 13.-16.) poglavlje je u kojem autor donosi podatke o kategorijama koje se mogu raspoznati u matičnim knjigama. U te skupine ubrajamo: izvanbračnu djecu, bandite, ubojice i osuđenike, neobične smrti, dugovječne osobe, vojnike, obrtnike, činovnike, liječničko osoblje, plemiće, crkveno osoblje, siromahe i prosjake, bjegunce iz Pesara i pripadnike nekatoličkih vjera.

U poglavljima koji slijede „Provenijencija doseljenika: mjesta i nazivi“ (str. 17.-20.), „Imena“ (str. 21.-25.) i „Prezimenja“ (str. 26.-28.) donose se podaci o mjestima iz kojih su osobe iz austrijske Istre selile u Pulu, njihova imena i prezimena.

„Primjeri upisa u matične knjige“ (str. 29.-40.) poglavlje je u kojem se navode ogledni primjeri upisa, poput onog o vjenčanju Ivana Miličića, podrijetlom iz Lindara. Ovo je poglavlje strukturirano u četiri cjeline: „Ogledni upisi“, „Jednostavniji, kratki upisi“, „Složeniji, duži upisi“ i „Upisi o više članova iste obitelji“. Ovi posljednji upisi najčešće se odnose na matične knjige vjenčanih. U poglavlju pod naslovom „Upisi na latinskom jeziku“ (str. 41.-42.) autor navodi primjere o takvim upisima. Njih je upisa bilo više, a među latinske riječi ubacivale su se i talijanske.

„Višestruke migracije“ (str. 43.-46.) naslov je poglavlja koje donosi zanimljive podatke o osobama koje su život provodile na više različitih mjesta. Primjeri takvih ljudi bili su Apolina, udovica Martina Tončića, koja je osim u Puli živjela u Žminju i Balama ili Ivan Dobrović iz sela Brda, koji je jedno vrijeme živio u Galožani, prije nego što se doselio u Pulu.

Slijedi poglavlje „Dugogodišnji žitelji Pule“ (str. 47.-60.) u kojem se donose vijesti o žiteljima koji su dugi niz godina boravili u Puli, poput Francesca Veie iz Rovinja i njegove supruge Unide iz Žminja. U nekim su se slučajevima u matičnim knjigama navodili podaci o pripadnosti upisanika nekoj župi prije doseljenja u Pulu. Tema je to kraćeg poglavlja pod naslovom „Spominjanje crkava i župa“ (str. 49.). Zanimanja koja su se u matičnim knjigama često navodila tema su poglavlja „Zanimanja“ (str. 49.-60.). Poglavlje je podijeljeno u pet cjelina. Sluge i sluškinje slabije su obrađene u historiografiji, a imale su ih bogatije obitelji. Crkveno osoblje koje je selilo u Pulu s habsburških posjeda spominje se u tri slučaja. Primjerice u veljači 1616. naveden je boljunski kapelan Antun Franković, a lovranski župnik Tomaso Chansa u lipnju 1666. Iste se godine spominje i pičanski arhidakon Petar Gašparti. U Pulu se doselio i određeni broj obrtnika koji čine treću cjelinu. Među njima se spominju postolarski pomoćnik, vlasnici lađe i poljoprivrednik. Iako su gradski knezovi – providuri dolazili iz Venecije, sindici koji su se doselili s područja austrijske Istre spominju se dvaput. U Pulu su se zbog očuvanja sigurnosti, osobito u godinama krize, selili i vojnici kojih je najviše bilo u vrijeme napetosti sa Španjolskim kraljevstvom 60-ih godina XVII. stoljeća.

Etničko podrijetlo doseljenika tema je poglavlja pod naslovom „Posebni podaci o etničkoj pripadnosti“ (str. 61.-62.). Podrijetlo je najlakše otkriti prema obliku imena ili prezimena, o čemu ponajviše govore matične knjige umrlih.

Poglavlje „Novi stanovici (*habitantii nuovi*)“ (str. 63.) donosi podatke o stanovnicima koji su u Istri boravili manje od 20 godina i nosili spomenuti naziv. Posljednji koji je u puljske matične knjige upisan pod tom kategorijom bio je 12-godišnji sin Petra Florića, kojemu nije zabilježeno ime. U upotrebi je bila i praksa sklapanja bračnog ugovora na dva načina. Puljski način bio je brak na ekonomskoj osnovici, u kojem se posebno reguliralo upravljanje nad donesenom, stečenom i naslijeđenom imovinom. Autohtonom istro-romanskom krugu pripadao je brak na mletački način. U ovakvoj vrsti braka žena je bila kućanica i vlasnica samo svog miraza. Tema je to poglavlja „Vrste brakova“ (str. 64.-65.).

Slijede poglavlja „Vjenčanje na stanciji“ (str. 66.), „Veća razlika u dobi između muža i žene“, (str. 66.) „Krvno srodstvo između muža i žene“ (str. 67.) i „Kasniji porođaji“ (str. 69.-70.). U knjizi vjenčanih zabilježen je slučaj vjenčanja na stanciji, a u takav brak su u srpnju 1647. stupili Domenika i Matija Zelčić, koji je živio u Muntiću kraj Pule. Postojali su i slučajevi velike razlike u godinama između supružnika, u najčešćem je slučaju dob muža bila prilično veća od one žene. Biskupsku dozvolu zahtijevao je brak između Sebastijana Polojca i Apolonije Kružile, iz razloga što su bili krvni srodnici u četvrtom koljenu. Slučaj vezan za doseljenika iz Muna i njegovu suprugu ukazuje nam da je Venera, žena Martina Munca rodila djecu u dobi od 42, 46, 49 i čak 52 godine.

U poglavlju „Nezakonita djeca“ (str. 71.-78.) autor prema mjestu podrijetla navodi takve slučajeve rođenja, odnosno krštenja. Najveći broj ovakvih slučajeva vidljiv je u prvoj polovici XVII. stoljeća kada je njihov broj prilično velik i doseže 30% sveukupno rođenih. Zbog hitne potrebe bilo je moguće izvršiti krštenje djece kod kuće, što su najčešće obavljale babice. Dva takva slučaja donosi nam poglavlje naslovljeno „Krštenje obavljeno kod kuće“ (str. 79.). Dob ljudi, koja se u matičnim knjigama za osobe koje su se iselile iz habsburške Istre spominje u 134 slučaja, tema je poglavlja „Dužina života“ (str. 81.). Većina ljudi je u trenutku smrti imala između 31 i 40 godina, no nalaze se i slučajevi dugovječnosti, od kojih zanimljivost predstavlja jedan starosti 100 godina. Čest podatak u matičnim knjigama umrlih su uzročnici smrti, o čemu nam govori poglavlje naslovljeno „Bolesti i uzroci smrti“ (str. 82.-86.). Osim uobičajenih uzroka smrti poput ospica, spominju se i zastoj u glavi kod smrti Marije s Učke ili Ivan Valković koji je u dobi od 30 godina umro od pijanstva.

„Iznenadne smrti“ (str. 87.), i „Smrti od gladi“ (str. 87.) dva su kraća poglavlja u kojima se spominju slučajevi smrti koji su se dogodili neočekivano ili od gladi. Iako su slučajevi smrti od gladi u Puli bili rijetki, valja spomenuti bezimenog doseljenika iz Lovrana koji je u siječnju 1779. u dobi od 40 godina upravo na taj način skončao svoj život. Matične knjige spominju 30 slučajeva nasilnih smrti u razdoblju od 1625. do 1815. No kada je riječ o doseljenicima iz habsburške Istre, autor u poglavlju „Ubojstva i smaknuća“ (str. 88.-89.) spominje dva slučaja. Prvi se odnosi na Stjepana iz Muna i dogodio se 1797., a drugi na smaknuće iz muškete u kojem je pogubljen razbojnik Ivan Batolić iz Šušnjevice. Osim nasilnih smrtnih slučajeva, bilo je i onih koje su se dogodile pod neobičajenim okolnostima. Više o tome doznajemo iz poglavlja „Neobične smrti“ (str. 89.). Čest slučaj bile su smrti male djece, a ovaj je razlog smanjivao i prosječnu dob umrlih osoba. U poglavlju „Smrt u dječjoj dobi“ (str. 90.) autor nam donosi nekoliko takvih slučajeva, od kojih izdvajamo slučaj smrti Domenike, kćeri Dominika Jerbule iz Gračišća, koja je u trenutku smrti u veljači 1773. imala svega četiri dana.

U poglavlju „Smrt izvan vlastite kuće“ (str. 91.-93.) nalazimo zanimljive podatke o onim ljudima koji su svoje živote završili izvan vlastitih kuća. Čest je slučaj bio da siromasi i prosjaci izdahnu u gradskim hospitalima, kao primjerice Ana Prenc s područja Voloskog, koja je 1765. život skončala u dobi od 55 godina u gradskom hospitalu.

„Besplatni ukopi“ (str. 93.) poglavlje je u kojem autor naglašava kako je određeni dio pokojnika bio toliko siromašan da mu obitelj nije mogla platiti ukop. U tim se slučajevima on vršio besplatno, a u matičnim se knjigama to označavalo različitim izričajima kao što su *gratis* ili *per grazia*.

Posljednje poglavlje „I na kraju ...“ (str. 94.-97.) donosi, koristeći tablice, sustavni pregled o doseljenim ljudima, razdoblju seljenja i lokalitetima iz kojih su došljaci stigli u Pulu. Svakako valja ponoviti autorove riječi kako postojanje državne granice nije predstavljalo zapreku u seljenju ljudi. Nakon završnog poglavlja slijede tri zanimljiva priloga. „Usporedba broja krštenih, krizmanih, vjenčanih i umrlih doseljenika iz austrijske Istre“ (str. 97.-103.), „Dob umrlih doseljenika s područja austrijske Istre“ (str. 104.) i „Cjeloviti popis doseljenika s područja austrijske Istre (sastavljen kronološkim redoslijedom na temelju podataka iz puljskih matičnih knjiga od 1613. do 1817.“ (str. 105.-124.). Na samom kraju nalaze se bilješke (str. 125.-140.), popis korištenih izvora i literature (str. 141.-150.), sažetci na hrvatskom, talijanskom, engleskom i njemačkom jeziku (str. 151.-155.), indeksi (*index locorum*, *index nominorum* i *index rerum et notionum* - str. 157.-168.) te bilješka o piscu (str. 169.-173.).

Monografija „Migracije prema Puli: primjer austrijske Istre u novom vijeku“ autora prof. dr. sc. Slavena Bertoše predstavlja iznimni doprinos povijesnim istraživanjima habsburške Istre i kao takva prva je znanstvena monografija o toj temi. Svojim minucioznim arhivskim istraživanjima autor je ovom knjigom obogatio istarsku historiografiju pružajući stručnoj, ali i široj publici iznimno zanimljivo štivo.

Marko JELENIĆ

TAJANA SEKELJ IVANČAN I SUR., PODRAVINA U RANOM SREDNJEM VIJEKU. REZULTATI ARHEOLOŠKIH ISTRAŽIVANJA RANOSREDNJOVJEKOVNIH NALAZIŠTA U TORČECU, MIA 2, INSTITUT ZA ARHEOLOGIJU, ZAGREB, 2010., 425 STR.

Monografija naslovljena *Podravina u ranom srednjem vijeku* nastala je kao kruna opsežnih arheoloških istraživanja provedenih u mikroregiji oko sela Torčec u koprivničkoj Podravini. Pošto se donedavno arheološka znanost u Hrvatskoj orijentirala pretežito na istraživanje srednjovjekovnih grobnih cjelina, spoznaje o svakodnevici srednjovjekovnog čovjeka, životu u naselju i zakonitostima vezanima uz zaposjedanje određenog životnog prostora bile su slabo razjašnjene. Istraživanja poput ovog, pod vodstvom dr. sc. T. Sekelj Ivančan, ukazuju na potrebu intenzivnog istraživanja naseobinskih kompleksa, ali i s njima povezanih sakralnih i pogrebnih prostora. To je nužno kako bi se dobila što cjelovitija slika ne samo života ranosrednjovjekovnog čovjeka s područja sjeverne Hrvatske već kontinuiteta iskorištavanja određenih geografskih cjelina tokom prapovijesnih i povijesnih razdoblja.

Kao što je to često slučaj, prvi podatci o arheološkom potencijalu područja oko sela Torčec stigli su od strane lokalnog zaljubljenika u starine, Ivana Zvjerca. Nakon provedenog rekognosciranja i zračnog snimanja, Torčec je uključen u projekt „Arheološka slika srednjovjekovnih naselja Podravine“ Instituta za arheologiju, pod vodstvom dr. sc. T. Sekelj Ivančan. Sustavna arheološka iskopavanja u sklopu projekta trajala su od 2002. do kraja 2006. god. Nakon toga, istraživanja su nastavljena u projektu „Tipološko-kronološka analiza keramike u sjevernoj Hrvatskoj, 10. – 13. stoljeće“, također pod vodstvom dr. sc. T. Sekelj Ivančan. Istraživanja u Torčecu i njegovoj okolini okončana su 2008. god. unutar projekta Instituta za arheologiju nazvanog „Srednjovjekovno naseljanje sjeverne Hrvatske u svjetlu arheoloških izvora“. Rezultati ovih arheoloških iskopavanja, kao

Ekonomiska i ekohistorija
Economic- and Ecohistory

Časopis za gospodarsku povijest i povijest okoliša

Journal for Economic History and Environmental History

Volumen IX. / Broj 9
Zagreb - Samobor 2013.
ISSN 1845-5867
UDK 33 + 9 + 504.3

Nakladnici / Publishers:

Društvo za hrvatsku ekonomsku povijest i ekohistoriju
Society for Croatian Economic History and Environmental History
Ivana Lučića 3, HR - 10000 Zagreb
tel.: +385/1/61-20-148, fax: +385/1/61-56-879
sites.google.com/site/ekoekohist/

Izdavačka kuća Meridijani
p.p. 132, 10430 Samobor
tel.: 01/33-62-367, faks: 01/33-60-321
e-mail: meridijani@meridijani.com
www.meridijani.com

Sunakladnici / Co-publishers:

Međunarodni istraživački projekti: »Triplex Confinium - Hrvatska višegraničja u euromediterranskom kontekstu« (voditelj prof. dr. sc. Drago Roksandić) i Triplex Confinium - »Hrvatska riječna višegraničja« (voditeljica: prof. dr. Nataša Štefanec) Zavoda za hrvatsku povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu

Glavni i odgovorni urednik / Editor-in-chief:

Hrvoje Petrić

Uredništvo / Editorial Staff:

Dragutin Feletar, Željko Holjevac, Mira Kolar-Dimitrijević, Dubravka Mlinarić, Nenad Moačanin, Hrvoje Petrić, Drago Roksandić, Mirela Slukan Altić, Ivica Šute

Međunarodno uredničko vijeće / International Editorial Board:

Drago Roksandić - predsjednik (*Zagreb*), Daniel Barić (*Le Havre-Pariz, Francuska*), Slaven Bertoša (*Pula*), Zrinka Blažević (*Zagreb*), Tatjana Buklijaš (*Cambridge, UK*), Goran Đurđević (*Zadar*), Josip Faričić (*Zadar*), Borna Fürst Bjeliš (*Zagreb*), Boris Golec (*Ljubljana, Slovenija*), Hrvoje Gračanin (*Zagreb*), Paul Hirt (*Tempe, SAD*), Andrej Hozjan (*Maribor, Slovenija*), Halil İnalçik (*Ankara, Turska*), Egidio Ivetic (*Padova, Italija*), Silvije Jerčinović (*Križevci*), Karl Kaser (*Graz, Austrija*), Isao Koshimura (*Tokio, Japan*), Marino Manin (*Zagreb*), Christof Mauch (*München, Njemačka*), Kristina Milković (*Zagreb*), Ivan Mirnik (*Zagreb*), Mirjana Morosini Dominick (*Washington D.C., SAD*), Géza Pálffy (*Budimpešta, Mađarska*), Daniel Patafta (*Zagreb*), Hrvoje Petrić (*Zagreb*), Lajos Rácz (*Szeged, Mađarska*), Gordan Ravančić (*Zagreb*), Marko Šarić (*Zagreb*), Mladen Tomorad (*Zagreb*), Jaroslav Vencalek (*Ostrava, Češka*), Milan Vrbanus (*Slavonski Brod, Zagreb*), Frank Zelko (*Burlington, VT, SAD*), Zlata Živaković Kerže (*Osijek*), Ivana Žebec Šilj (*Zagreb*)

Prijelom / Layout:

Saša Bogadi

Za nakladnike / Journal directors:

Petra Somek, Hrvoje Petrić

ISSN 1849-0190 (Online)

ISSN 1845-5867 (Tisak)

Tisak / Print by:

Bogadigrafika, Koprivnica 2013.

Adresa uredništva / Mailing adress:

Hrvoje Petrić (urednik)
Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3, HR-10000 Zagreb
e-mail: h.petric@ffzg.hr
ili Vinka Vošickog 5, HR-48000 Koprivnica

Tiskano uz potporu Ministarstva znanosti, obrazovanja i športa RH i Koprivničko-križevačke županije

Na naslovnici / Cover:

Mlin na rijeci Muri kod Kotoribe (zbirka D. Feletara)